การอิมโพรไวส์เบื้องต้น: ความสำคัญของทางเดินเบสในการอิมโพรไวส์

*ธีรัช เลาห์วีระพานิช**

การอิมโพรไวส์ (Improvisation) คือหัวใจและเสน่ห์ของดนตรีแจ๊ส ในการอิมโพรไวส์ นักดนตรีมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องรู้จักทางเดินของเสียงประสาน (Harmonic Progression) ของบทเพลงที่ต้องการบรรเลง เพื่อที่สามารถอิมโพรไวส์ได้อย่างถูกต้องตามความต้องการของผู้แต่ง ไม่ผิดเพี้ยนไปจากสิ่งที่ควรจะเป็นซึ่งถูกกำกับโดยคอร์ดต่างๆ

นักดนตรีที่เล่นเปียโน และ กีตาร์ คงไม่มีปัญหาเรื่องการได้ยินทางเดินคอร์ด (Chords progression) และมีความรู้ความเข้าใจในเสียงประสาน ปัญหาคือ นักดนตรีที่ไม่ได้เล่นเครื่องให้เสียงประสาน เช่น แซ็กโซโฟน ทรัมเป็ต ทรอมโบน เป็นต้น ทำอย่างไรถึงจะได้ยินทางเดินคอร์ด รู้จักเสียงต่างๆ ของคอร์ด และเข้าใจในเสียงประสาน นี่คือปัญหาใหญ่ของนักดนตรีที่ไม่ได้เล่นเครื่องเสียงประสาน เพราะการอิมโพรไวส์โดยไม่เข้าใจทางเดินคอร์ด ไม่เข้าใจเสียงประสาน เสมือนเป็นบรรเลงที่ไร้เป้าหมายและแนวทาง

แบบฝึกหัดต่อไปจะเสนอแนวทางการเรียนรู้ คอร์ด และเสียงประสานของบทเพลงที่ต้องการศึกษา เพื่อนำไปสู่การอิมโพรไวส์อย่างถูกต้อง

เบส (Bass)

เบส เป็นเครื่องดนตรีสำคัญชิ้นหนึ่งในวงดนตรีแจ๊ส เนื่องจากเบสเป็นเครื่องดนตรีที่ควบคุมทั้งจังหวะ (Rhythm) และเสียงประสาน จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าทำไมเบสถึงมีบทบาทในวงดนตรีแจ๊ส มากกว่าเครื่องอื่นๆ ในวงดนตรีแจ๊สอาจไม่มีแซ็กโซโฟน ไม่มีเปียโน ไม่มีกลองได้ แต่ไม่อาจขาดเบสได้ ในเมื่อเบสมีความสำคัญมาก หากนักดนตรีทุกเครื่องมือเข้าใจถึงวิธีคิด วิธีการเล่นของเบส ก็สามารถทำให้เข้าใจทั้งจังหวะและเสียงประสานไปพร้อมๆ กัน

ในเพลงจังหวะสวิง (Swing) ที่มีอัตราจังหวะ 4/4 เบสมักเล่นเป็นโน้ตตัวดำ (Quarter note) ซึ่งมีค่า 1 จังหวะ และเน้น (Accent) ที่จังหวะ 2 กับ 4

ในขั้นแรกให้เล่นโน้ตตัวที่ 1 (Root) ของแต่ละคอร์ด การเล่นเพียงโน้ตตัวที่ 1 อย่างเดียวจะทำให้ได้ยินการเคลื่อนที่ของทางเดินคอร์ด ดังตัวอย่างที่ 1

---

*อาจารย์ประจำวิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต

ตัวอย่างที่ 1

ขั้นต่อไปให้เพิ่มโน้ตตัวที่ 3 (Third) ของแต่ละคอร์ด เล่นและฟังเสียงของโน้ตตัวที่ 3 ว่าเป็นอย่างไร ดังตัวอย่างที่ 2

ตัวอย่างที่ 2

ขั้นต่อไปให้เพิ่มโน้ตตัวที่ 5 (Fifth) ของแต่ละคอร์ด เล่นและฟังเสียงของโน้ตตัวที่ 5 ว่าเป็นอย่างไร ดังตัวอย่างที่ 3

ตัวอย่างที่ 3

ขั้นต่อไปให้เพิ่มโน้ตตัวที่ 7 (Seventh) ของแต่ละคอร์ด เล่นและฟังเสียงของโน้ตตัวที่ 7 ว่าเป็นอย่างไร ดังตัวอย่างที่ 4

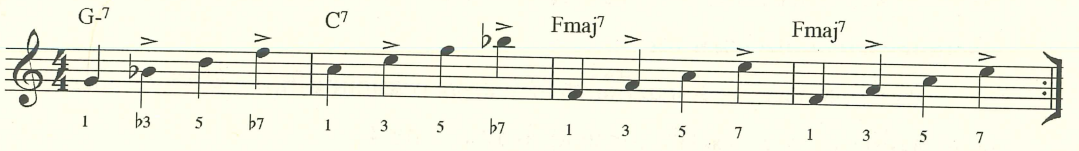

ตัวอย่างที่ 4

มาถึงขั้นตอนนี้จะทำให้รู้จักและได้ยินโน้ตทุกตัวที่มีอยู่ในคอร์ด (Chord tone) โน้ตในคอร์ด คือ โน้ตลำดับที่ 1 3 5 7 ของคอร์ดนั้นๆ ให้พยายามทำความเข้าใจกับเสียงและจำเสียงที่ได้ยินจากคอร์ดต่างๆที่เล่น

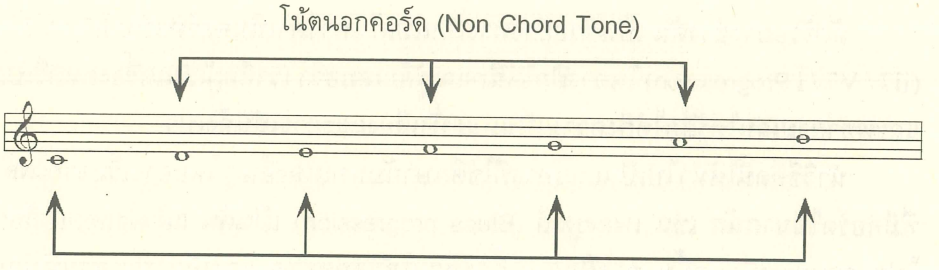

ตัวอย่างที่ 5

จากนั้นให้ลองสลับตำแหน่งโน้ตในแต่และคอร์ด ไม่ให้ซ้ำกัน และไม่ให้เป็นรูปแบบเดิมเพื่อได้ฝึกคิดถึงตัวโน้ตที่มีอยู่ในคแบบทีละตัว ดังตัวอย่างที่ 6

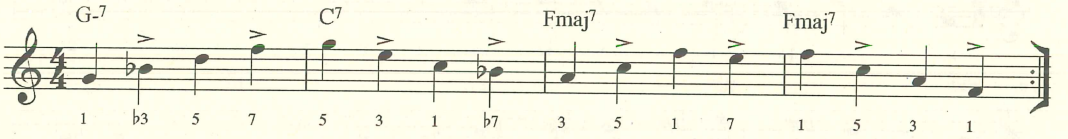

ตัวอย่างที่ 6

หลังจากที่ฝึกตามข้างต้น จะได้ยินทางเดินเบส (Bass line) แบบง่ายๆ คือ โน้ตทุกตัวที่เล่นเป็นโน้ตในคอร์ดทั้งหมด ฝึกแบบนี้จนกว่าจะเล่นและจำโน้ตทุกตัวในคอร์ดได้ พยายามนึกถึงความสวยงามของทางเดินเบสให้เสียงต่อเนื่องกัน โดยไม่กระโดดขั้นคู่กว้างมากนัก

ขั้นต่อไปจะทำทางเดินเบสให้ซับซ้อนมากขึ้น โดยการใช้โครมาติก (Chromatic) และโน้ตในบันไดเสียง (Scale) เช่น คอร์ด Gm7 ใช้ G ดอเรียน (Dorian Mode) หรือ คอร์ด C7 ใช้ C มิกโซลิเดียน (Mixolydian mode) เป็นโน้ตเข้าหาโน้ตในคอร์ด (Approach note)

วิธีการคือ ให้โน้ตเป้าหมาย (Target note) เป็นตัวในคอร์ด อยู่ในจังหวะที่ 1 กับ 3 และโน้ตในจังหวะที่ 2 กับ 4 เป็นโน้ตที่เข้าหาโน้ตในคอร์ด ดังตัวอย่างที่ 7

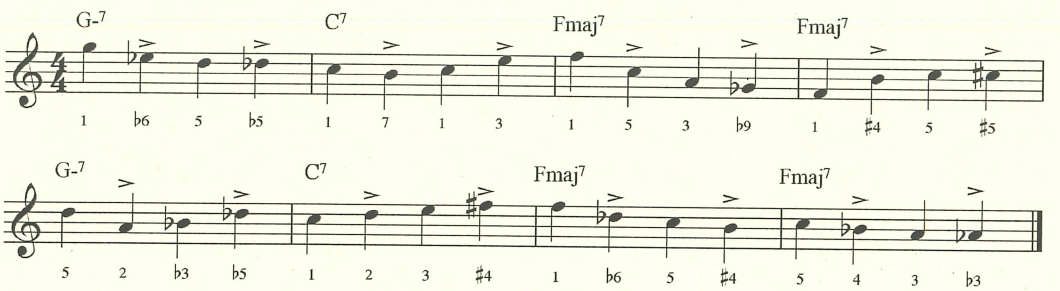

ตัวอย่างที่ 7

ดังตัวอย่างข้างต้น เป็นตัวอย่างทางเดินเบสในทางดำเนินคอร์ดแบบ ii7 / V7 / I (ii7 / V7 / I Progression) ในการฝึกให้นึกและรู้สึกเสมอว่า เราคือผู้เล่นเครื่องดนตรีเบส และพยายามเล่นให้รู้สึกได้ถึงความเป็นเบส ทั้งเสียงและการเน้นดังเบา

นำวิธีคิดนี้ให้นำไปเป็นแนวทางที่ใช้ศึกษากับบทเพลงอื่นๆ โดยอาจเริ่มจากเพลงที่มีคอร์ดไม่มากนัก เช่น เพลงบูลส์ (Blues progression) เป็นต้น แล้วจึงค่อยเปลี่ยนไปหาบทเพลงที่ยากขึ้น การฝึกแบบนี้จะช่วยให้รู้จักคอร์ด และเสียงประสานที่มีอยู่ รวมถึงจังหวะของเพลงนั้นๆ แล้วปัญหาการหลงรูปแบบของเพลงในตอนอิมโพรไวส์ก็จะหมดไป

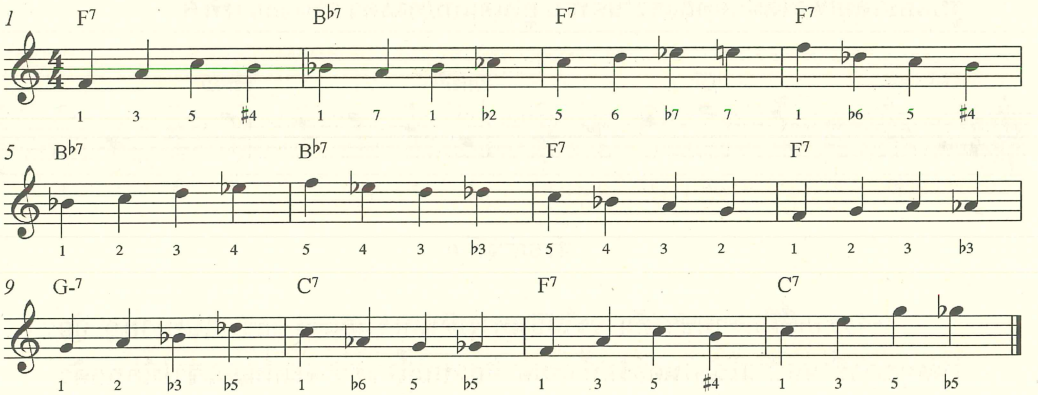

ตัวอย่างที่ 8 ทางเดินเบสในทางดำเนินคอร์ดแบบบูลส์

ในบางครั้งทางเดินเบสก็ไม่เป็นตามวิธีคิดนี้เสมอไป เช่น ในจังหวะที่ 1 กับ 3 อาจไม่เป็นโน้ตในคอร์ด โน้ตในคอร์ดอาจตกอยู่ในจังหวะที่ 2 กับ 4 ก็เป็นได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความต้องการของผู้เล่น โดยส่วนใหญ่ผู้เล่นมักมีโน้ตเป้าหมาย ที่จะดำเนินไปอย่างชัดเจน ดังตัวอย่างที่ 9 ข้างล่างนี้ เป็นทางเดินเบสของ รอน คราเตอร์ (Ron Carter) ในเพลง Stella By Starlight

ตัวอย่างที่ 9. ทางเดินเบสของ รอน คราเตอร์ ในเพลง Stella By Starlight

ที่มา : Stephens, S. (1983). Ron Carter : Bass Lines. New Albany: Jamey Aebersold.

วิเคราะห์ทางเดินเบสจากตัวอย่างที่ 9

ในห้องที่ 1- 4 โน้ตเป้าหมาย คือโน้ตในคอร์ดซัดเจน ในห้องที่ 4 จังหวะที่ 3 มีการใช้โน้ต b3 บนคอร์ดโดมินันท์ (Dominant) ซึ่งเสียงของ b3 สามารถใช้ได้บนคอร์ดโดมินันท์ได้ และโน้ตในจังหวะต่อไปคือตัว 3 การใช้โน้ต b3 ในจังหวะนี่จึงถือว่าเป็นโน้ตผ่าน

ในห้องที่ 5 ก็เช่นเดียวกัน จังหวะที่ 1 ไม่ได้เป็นโน้ตในคอร์ด แต่ก็ทำหน้าที่เป็นโน้ตเข้าหา ในห้องที่ 6 โน้ตเป้าหมายคือ Bb จึงใช้บันไดโครมาติกจากตัวโน้ต C ซึ่งเป็นโน้ตตัวที่ 2 มาหาโน้ต Bb ซึ่งเป็นโน้ตตัวที่ 1 ของคอร์ด ในห้องที่ 7-8 ใช้โน้ตในคอร์ดเป็นโน้ตเป้าหมายอย่างชัดเจน มีการใช้โน้ต #4 และ b2 เป็นโน้ต เข้าหาโน้ตในคอร์ด

ในห้องที่ 9-16 ใช้โน้ตในคอร์ดเป็นโน้ตเป้าหมายอย่างชัดเจน มีการใช้โน้ตโครมาติกและโน้ตในบันไดเสียงเป็นโน้ตเข้าหาบ้าง ในห้องที่ 10-11 และ 14-16 ใช้เฉพาะโน้ต ในคอร์ดเพียงอย่างเดียวในการสร้างทางเดินเบส เป็นการแสดงให้เห็นว่าใช้เพียงโน้ตในคอร์ดก็สามารถสร้างทางเดินเบสที่ดีได้

ในห้องที่ 17-18 คอร์ด คือ G+7 แต่ไม่มีโน้ต #5 ในทางเดินเบสนี้ อาจเป็นความต้องการของนักดนตรีที่ต้องการเสียงแบบคอร์ดโดมินันท์ จึงใช้โน้ตตัวที่ 5 แทน

ตั้งแต่ห้องที่ 19-22 ใช้โน้ตในคอร์ดเป็นโน้ตเป้าหมายในจังหวะที่ 1 กับ 3 ตลอด และใช้โน้ตโครมาติกและโน้ตในบันไดเสียง เป็นตัวเข้าหาโน้ตในคอร์ด ในห้องที่ 23 นักดนตรีต้องการสร้างทางเดินเบสที่เป็นโครมาติก จึงใช้โน้ต Ab บนคอร์ด Bbmaj7 เป็นโน้ตผ่าน

ในห้อง 25-32 โน้ตเป้าหมายก็ยังคงเป็นโน้ตในคอร์ดอย่างชัดเจน และมีการใช้โครมาติกและโน้ตในบันไดเสียงเป็นโน้ตเข้าหาเช่นกัน

วิธีการคิดทางเดินเบสแบบนี้ นิยมใช้ในเพลงที่มีจังหวะสวิง ตั้งแต่ยุคเก่าจนถึงปัจจุบัน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้คิดทางเดินเบสในดนตรี ที่มีจังหวะอื่นๆ ได้อีกด้วย ในท่อนอิมโพรไวส์ของเบส หากผู้เล่นเครื่องดนตรีเบสมีความสามารถคิดทางเดินเบสได้อย่างสวยงาม บางคนถึงกับใช้ทางเดินเบสแทนการอิมโพรไวส์ ทางเดินเบสที่ดีไม่ควรเป็นรูปแบบที่ซ้ำกันมากจนเกินไป การคิดทางเดินเบสใหม่ๆ ตลอดเวลา จึงเป็นสิ่งที่ดี และการคิดใหม่ตลอดเวลานั่นก็ คือ การอิมโพรไวส์นั้นเอง การฝึกทางเดินเบสจึงเป็นการฝึกอิมโพรไวส์แบบง่ายๆ อยู่ตลอดเวลา

วิธีคิดทางเดินเบสนี้ จึงเป็นพื้นฐานที่ดีของการอิมโพรไวส์ ช่วยให้เข้าใจการเคลื่อนของโน้ตที่อยู่นอกคอร์ดเข้าหาโน้ตที่อยู่ในคอร์ด ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอิโพรไวส์ใน สไตล์ บีบอบ (Bebop line) โดยผู้เขียนจะนำเสนอวิธีการนำทางเดินเบสไปพัฒนาในการอิมโพรไวส์สไตล์บีบอบในระดับที่สูงขึ้น ในวารสารดนตรีรังสิตเล่มต่อไป

สรุปประโยชน์ที่ได้รับจาการฝึกแนวทางการบรรเลงเบส

1. การฝึกวิธีคิดทางเดินเบสจะช่วยให้เราเข้าใจถึง จังหวะและเสียงประสานไปพร้อมๆกัน

2. การฝึกทางเดินเบสเป็นโน้ตตัวดำ ที่มีค่า 1 จังหวะ จะช่วยให้นักดนตรีมีจังหวะที่ดีขึ้น และในทุกครั้งควรฝึกกับเครื่องให้จังหวะ(Metronome)

3. ช่วยให้การอิมโพรไวส์เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง ไม่ผิดเพี้ยน ไม่หลงรูปแบบของเพลง

4. ในเวลาไม่มีนักดนตรีที่เล่นเบส นักดนตรีเครื่องอื่นสามารถเล่นทางเดินเบสเป็นให้กันและกันได้

5. เวลาคิดโน้ตในคอร์ดต่างๆ เป็นกันฝึกเล่นและคิด อาร์เพจิโอ (Arpeggio) ไปในตัว ทำให้ไม่ต้องเสียเวลาฝึกภายหลัง

6. การฝึกอาร์เพจิโอ ทำให้เข้าใจถึงเสียง สีสัน หน้าที่และความสำคัญของโน้ตที่อยู่ในคอร์ดนั้นๆ

7. เป็นพื้นฐานของการอิมโพรไวส์เบื้องต้นในสไตล์บีบอบ

❑ ❑ ❑

บรรณานุกรม

ณัชชา โสคดิยานุรักษ์. (2547) **พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์.** กรุงเทพ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Levine, M. (1995).**The Jazz Theory Book.** Petaluma: Sher Music Co.

O'Neil, J. (1992). **The Jazz Method For Saxophone**. London: Schott & Co.,Ltd.

Stephens, S. (1983). **Ron Carter : Bass Lines**. New Albany: Jamey Aebersold.

Stinnett, J. (1988). **Creating Jazz Bass Lines.** Boston: Stinnett Music.